

Posudek diplomové práce Jiřiny Bartošové „Motivy čtení, psaní a interpretace v povídkách Karla Čapka.“

Předkládaná diplomová práce Jiřiny Bartošové, věnovaná analýze motivů čtení, psaní a interpretace v povídkách Karla Čapka, je uvedena mottem ze studie Jana Mukařovského, jenž jako první poukázal na „úzké sepětí a souběžnost básnické praxe s literární teorií“. Dlužno ovšem dodat, že zatímco Mukařovský měl na mysli především Čapkovy studie o literatuře (sebrané později v knize *Marsyas čili Na okraj literatury*), diplomantce v její práci šlo o „souběžnost“ jiné povahy: ve své analýze se zaměřuje na jevy a postupy, jež se v řeči moderní literární teorie označují pojmy sebereflexe či autotematizace literatury. V centru jejího zkoumání pak stojí především ty z motivů, jež sebereflexivně obracejí pozornost k problematice rozumění a interpretace. Procesy čtení a rozumění, resp. jejich ztroskotání jsou jedním z témat již v povídkovém souboru *Boží muka*, jehož erbovní text inscenuje motiv šlépěje, již lze na nejobecnější rovině pokládat za figuraci literárního znaku. Šlépěj, která „zůstává osamoceným *symptomem* přítomnosti neznámo čí, nenacházejíc kontextu, jenž by ji vysvětloval“ (Mukařovský), se stává modelem literárního díla a literatury jako *inscenovaného diskursu*, v němž se těžiště – obdobně jako v moderní literární vědě – přesouvá na samotný proces rozumění, na ono přeskupování vztahových rámců či hledání kontextu: text se stává scénou neohraničitelné a nezadržitelné semiózy, v níž se každý pevný smysl rozpadává jako referenční iluze. Doplňme, že mezi výjimečnými událostmi, s nimiž jsou postavy *Božích muk* konfrontovány, jsou dvě explicitně spojeny právě s psaným textem, který je ovšem příznačně fragmentární, torzovitý: jednoslovný nápis na zdi (*Nápis*) a neúplný nápis na podšívce klobouku záhadného cizince (*Historie beze slov*).

Tyto úvodní poznámky měly jen naznačit, jakou cestou se mohla a podle představ vedoucího práce i měla vydat diplomantka. Dobrým a slibným východiskem tu byla její seminární práce (dr. Málek), navazující ročníková práce *Interpretace v Čapkových Povídkách* z jedné a druhé kapsy (dr. Činátlová), v nichž – jakkoli jen v hrubých obrysech a skicovitě – byla naznačeny výchozí postuláty zde předkládané diplomové práce. Budiž řečeno, že tento slibný potenciál analýzy motivů čtení, psaní a interpretace v Čapkových „detektivních“ povídkách však nebyl rozvinut, naopak vystoupily do popředí a ještě umocněny byly ony nedostatky, jež na menším rozsahu práce seminární a ročníkové nebyly tolik patrné. Kde tedy konkrétně spatřuji základní problémy předkládané práce, v čem podle mého soudu zůstala autorka dlužna zvolenému tématu?

Úvodní dvě kapitoly jsou věnovány jednak vybraným aspektům recepce Čapkových „detektivních“ povídek, jednak jejich literárněhistorickému kontextu s důrazem na komplexnější otázku vztahu Čapkovy tvorby k triviální literatuře. Již úvodní kapitoly však prozrazují nepřehlédnutelné slabiny předkládané práce, jež kapitoly interpretační, v nichž také nepochybně leží její těžiště, ještě zvýrazní: výklad takřka programově rezignuje na ambici o vyšší rovinu abstrakce, překračující rovinu evidence a popisu historického či literárního faktu. Diplomantka spoléhajíc se na sílu citátu na mnoha místech své práce takřka rezignuje na vlastní výklad (srov. kupř. pasáž věnovanou knize *Marsyas*, z níž doslova vyexcerpovala hlavní rysy triviální literatury, jak je podává Čapek, aniž by je jakkoli komentovala). Výklad, pokud se k němu autorka přeci jen odhodlá, často zadržává a naráží na neschopnost i ty ne příliš komplikované jevy a problémy vyjádřit srozumitelněji. Diplomantka se sice orientuje v sekundární literatuře čapkovské k dané problematice (Strohsová, Opelík, Kardyni-Pelikánová, Mocná, Matuška), avšak i zde zůstává v rovině obsáhlých citací či parafrází, tu více, tu méně zdařilých, zjednodušujících zkratk, resp. banalizujících komentářů. Za podstatný deficit úvodní obecné části pokládám rovněž absenci jakéhokoli literárně teoretického ukotvení, který by bylo lze u takto koncipované práce očekávat: až na několik příležitostných exkursů se autorka důsledně vyhnula širšímu uchopení klíčových pojmů své práce: čtení, psaní a interpretace, resp. rozumění. Takřka v samotném závěru práce narazíme na krátkou ecovskou pasáž o „mezích“ interpretace (s. 52), aniž by byl její teoretický potenciál rozvinut. Přinejmenším ono rozlišení mezi kritickým interpretováním a používáním textu, nacházením a vytvářením významu se dotýká nejen předmětu autorčiny analýzy, ale – sebereflexivně – i „mezi“ jejího vlastního čtení a jeho (nemalých) rizik ve smyslu přeinterpretování.

Také v kapitolách věnovaných již přímo „kapesním“ povídkám je autorčin analyticko-interpretací výkon málo přesvědčivý ve způsobu argumentace i vyvozování interpretačních závěrů, jež zůstávají většinou na velmi obecné rovině. Je příznačné, že nejpřesvědčivěji vychází analýza povídek *Ukradený spis 139/VII*, odd. C a *Smrt barona Gandary*, tedy těch, které byly prvotním impulsem autorčina zájmu o sledované téma v již zmíněné seminární práci z *Interpretace prózy*. Tento prvotní impuls se však nepodařilo ani prohloubit ve směru literárněteoretickém, ani náležitě rozvinout a své čtení „osvědčit“ na rozsáhlejším souboru textů. U některých povídek se autorka spokojuje s registrací sledovaných „literárních“ motivů, parafrází děje a opět – mnohdy neúnosně – dlouhými ukázkami. Leccos nápaditého – jako kupř. možnost využít k analýze *Povídky starého kriminálního konceptu intertextuality*, resp. mizení autora v síti odkazů a aluzí – je tu toliko naznačeno, aniž by byl interpretační potenciál

těchto fragmentárních postřehů v dalším výkladu rozvinut. Studie Petera Hühna *Detektiv als Leser* je sice zmíněna, ale příležitost využít její základní teze jako možné východisko pro scelující „rámeček“ autorčina čtení Čapkových „detektivních“ povídek využita nebyla. Konstatuje-li autorka na mnoha místech své práce vítězství banální interpretace u Čapka i jeho bytostné tíhnutí k jednoduchosti, spíše tak bezděčně a podvědomě pojmenovává povahu vlastního přístupu než rysy noetické poetiky Čapkových kapesních povídek. V nich totiž kritika racionalismu ve smyslu absolutizace ideálu racionálního poznání, a tedy polemika s poznávacím optimismem detektivky, demonstruje její noetické selhávání, neústí však v rezignaci a poznávací pesimismus: základní figurou Čapkovy „detekční a detektivní vášně“ (Králík) je hledání rozporuplné pravdy, které reflektuje pluralitu významů.

Předkládaná diplomová práce jako celek zanechává rozpaky: slibné a ambiciózní téma a dílčí postřehy na straně jedné, poctivý, ale často poněkud bezelstný a bezradný zápas se zkoumanou látkou na straně druhé. Práce ve svém výsledku nepřináší k předmětu své analýzy mnoho nového, diplomantčinu schopnost přemýšlivě aplikovat znalosti a dovednosti literárněvědného řemesla, jež si během studia osvojila (či spíše měla osvojit), prokazuje jen v omezené míře.

Práci – i přes zmíněné výhrady – doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 25. 2. 2012

PhDr. Petr Málek, CSc.